

Muzyka w logopedii

Melodia, dźwięki i rytmy towarzyszą nam od zawsze. Poza ich typową funkcją rozrywkową muzyka jest doskonałym narzędziem terapeutycznym. Wielu logopedów wykorzystuje w swojej pracy muzykę do poprawy jakości zajęć z pacjentem.

W ten sposób doszło do powstania dziedziny tzw. **logorytmiki**, która dzięki zastosowaniu muzyki staje się ciekawą metodą pracy w trakcie indywidualnej terapii logopedycznej dziecka szczególnie w wieku przedszkolnym stanowiąc zarazem skuteczny i atrakcyjny element terapii.

Logorytmika to program (zbiór) ćwiczeń muzyczno-ruchowych, realizowanych z dziećmi z zaburzeniami mowy, z zaburzeniami zachowania oraz z upośledzonym słuchem lub wzrokiem, ściśle podporządkowanych terapii logopedycznej, zwłaszcza korekcji elementów fonicznych wypowiedzi w obu płaszczyznach: segmentalnej i suprasegmentalnej.

Logorytmika jest więc swoistą formą połączenia rytmiki i terapii logopedycznej. Wykorzystuje bowiem możliwość oddziaływania na sferę słuchową, słuchowo-ruchową i ruchową pacjenta w ścisłym połączeniu z metodologią pracy logopedycznej.

Głównymi elementami muzyki będącymi podstawą ćwiczeń i zabaw są: rytm, metrum, tempo i dynamika.

Logorytmika pozwala wykorzystać możliwość oddziaływania na sferę słuchową, słuchowo-ruchową i ruchową. Na bazie ćwiczeń muzyczno-ruchowych wykorzystuje się gry słowno-ruchowe, w których głównym wyznacznikiem jest rytm.

Naturalny i swobodny ruch, będący ważnym elementem ćwiczeń, umożliwia realizację zajęć rytmicznych ze wszystkimi dziećmi, niezależnie od stanu rozwoju intelektualnego, ruchowego i muzycznego rozwoju.

Usprawnianie dzieci, u których występują zaburzenia ruchowe łącznie z zaburzeniem mowy jest głównym zadaniem logorytmiki. Muzyka towarzysząca ćwiczeniom organizuje ruch w czasie, a swoją dynamiką reguluje napięcie mięśniowe. Charakter muzyki wyznacza rodzaj ekspresji ruchowej w zależności od potrzeb danego dziecka. Może wyciszać nadmierne napięcie psychiczne (np. śpiewanie kołysanek przed zaśnięciem), a w sytuacji odwrotnej - aktywizować dziecko do spontanicznego, a także zorganizowanego rytmem ruchu (np. szybkie, dynamiczne piosenki łączone z tańcem, pokazywaniem).

Zabawy i ćwiczenia rytmiczno-ruchowe przy muzyce oprócz zaspakajania naturalnej potrzeby ruchu, wzmacniają i rozwijają równocześnie wiele dyspozycji psychofizycznych, tj. spostrzegawczość, pamięć, uwagę, szybką reakcję na sygnały, a także dostarczają dziecku zabawy i pozytywnego śmiechu. Jednym z pierwszych kontaktów dziecka z muzyką jest śpiew mamy a później jego własny śpiew, a najprostszą formą muzyczną - piosenka.

Śpiewanie

Śpiewanie piosenek wpływa na pogłębianie oddechu, aktywniejsze działanie przepony oraz wzmocnienie narządu głosowego. Ważna jest także treść piosenek, która pobudza wyobraźnię dziecka oraz rozwija jego zainteresowania, a przede wszystkim wzbogaca słownictwo. W przypadku dzieci z zaburzeniami mowy, śpiewanie piosenek, w których wydłuża się sylaby, umożliwia dokładniejsze realizowanie głosek, a co za tym idzie wpływa korzystnie na ćwiczenia prawidłowej artykulacji oraz poprawia płynność mówienia.

Piosenki ze specjalnie dobranym tekstem ortofonicznym w sposób spontaniczny wpływają korzystnie na wymowę. Piosenka ortofoniczna

stanowi materiał na podstawie którego wdrażamy dziecko do prawidłowej wymowy głosek. Piosenki te muszą posiadać nieco inne walory. Powinny mieć łatwy i melodyjny tekst muzyczny ze względu na to, iż tekst słowny sprawia dziecku trudności artykulacyjne. Głównym celem logorytmiki jest jednocześnie rozwijanie mowy, myślenia, słuchania, postrzegania i koordynacji ruchowej.

Ciekawymi zabawami z muzyką są zagadki dźwiękowe. Dla dzieci w wieku przedszkolnym jest to świetna zabawa, by pobudzić umysł, wyćwiczyć słuch i odgadnąć np. zwierzę, które wydaje usłyszany dźwięk.

Wyrazy dźwiękonaśladowcze towarzyszą dzieciom od początku rozwoju mowy i są sposobem komunikacji. Na ich podstawie kształtują się później dalsze szczeble prawidłowego rozwoju językowego.

Idealnymi zabawami ruchowymi połączonymi z muzyką są wyliczanki, np. „Siała baba mak...”. Dzieci nie tylko śpiewają, ale też i pokazują. Jest to nie tylko zabawa śpiewem, ale także zabawa ruchem, co w przypadku małych dzieci jest szczególnie ważnym elementem ich rozwoju. Poprzez ruch dzieci aktywizują się, mogą wykorzystać nagromadzoną energię i przede wszystkim świetnie bawić się. W przypadku dzieci przedszkolnych wspomaganie jest poczucie integracji grupowej. Przykładem ciekawej zabawy ruchowej jest zabawa „Koniki”: dzieci poruszają się w rytm muzyki wysoko unosząc kolana, na umówiony sygnał przystają i „kłaskają” językiem o podniebienie zgodnie z tempem muzyki, a na przerwę w muzyce parskają ustami. Są to świetne ćwiczenia, które wspomagają zajęcia logopedyczne, pomagają nie tylko zintegrować grupę, ale i indywidualnie wpływać na każde dziecko.

Ćwiczenia logorytmiczne są ważnym elementem w kierowaniu ruchową, estetyczną i społeczną aktywnością dzieci, co oznacza, że wraz z rozwojem ruchowym postępuje u nich rozwój sfery poznawczej i emocjonalnej, a także wykształcają się różne formy kontaktów społecznych.

Na bazie ćwiczeń muzyczno-ruchowych stosuje się ćwiczenia słowno-ruchowe, których wiodącym składnikiem jest rytm. Naturalny i swobodny ruch, będący obok muzyki podstawowym motywem ćwiczeń, umożliwia realizację zajęć rytmicznych ze wszystkimi dziećmi, niezależnie od poziomu ich intelektualnego, ruchowego i muzycznego rozwoju.

Ruch

Ruch wykonywany przy muzyce wykorzystywany jest dla celów kinezyterapeutycznych. Usprawnienie dzieci, u których występują zaburzenia ruchowe łącznie z zaburzeniem mowy jest wiodącym zadaniem logorytmiki.

Muzyka towarzysząca ćwiczeniom organizuje ruch w czasie, a swoją dynamiką reguluje napięcie mięśniowe. Charakter muzyki wyznacza rodzaj ekspresji ruchowej. Ponadto może wyciszać nadmierne napięcie psychiczne, a w sytuacji odwrotnej – aktywizować dziecko do spontanicznego lub zorganizowanego rytmem ruchu. Podczas ćwiczeń ruchowych poza kształtowaniem orientacji przestrzennej i poczucie kierunku w odniesieniu do własnej osoby (pamięci ruchowej) wyrabiamy także umiejętność gospodarowania siłą i napięciem mięśni oraz koordynację wzrokowo - ruchową.

Poza tym ruch przy muzyce stanowi doskonałe ćwiczenie słuchowo - ruchowe. Warunkiem prawidłowego funkcjonowania koordynacji słuchowo- ruchowej jest gotowość do percepcji zróżnicowanych bodźców muzycznych. Nadrzędnym zaś celem ćwiczeń słuchowo- ruchowych jest takie wykształcenie u dzieci wrażliwości słuchowej, która pozwala na odbiór poprawnego wzorca np. podawanego przez logopedę, a także wykształcenie umiejętności dokonywania samokontroli słuchowej koniecznej w czasie mówienia.

Logorytmika jest korzystnym dopełnieniem także indywidualnej terapii dziecka z zaburzeniem mowy tym bardziej, że kształci wrażliwość dziecka na bodźce dźwiękowe i twórczo wykorzystuje naturalną każdego dziecka potrzebę ruchu. Trening słuchowy należy traktować jako podłoże, z którego z

czasem dopiero może rozwinąć się i być pielęgnowana mowa dźwiękowa. Jednakże zawsze musimy pamiętać o tym, by czyniąc jedno, nie zaniedbywać drugiego, wszak w logorytmice zachodzi konieczność równoległego prowadzenia z ćwiczeniami mowy - ćwiczeń słuchowych i ruchowych. Ćwiczenia logorytmiczne likwidują zaburzenia współtowarzyszące zaburzeniom mowy, a także likwidują dysfunkcje, które je powodują. Przyczyniają się do zaktywizowania rezerw funkcjonalnych oraz wykształcenia funkcji wielozmysłowych. Ponadto mają one korzystny wpływ na osobowość dziecka. Ćwiczenia te kształcą inwencję twórczą dziecka, usprawniają jego aparat mięśniowo ruchowy i uwrażliwiają je na zjawiska akustyczne. Istotę ćwiczeń logorytmicznych stanowi związek ruchu z muzyką. Biorąc udział w tego rodzaju ćwiczeniach dziecko doskonali zakres i formę ruchu, a świat dźwięków wzbogaca jego doznania. Zadaniem ćwiczeń logorytmicznych jest uwrażliwienie dzieci i zwrócenie ich uwagi na zjawiska wspólne dla muzyki i wypowiedzi, a więc na rytm, tempo, wysokość dźwięku, głośność dźwięku, akcentację, frazowanie i artykulację. Ćwiczenia logorytmiczne spełniają również funkcje uspołeczniające i wychowawcze. Treść zabaw i ćwiczeń słowno-rytmicznych powinna łączyć się z doświadczeniami dzieci. Wskazane jest stosowanie zasady poglądowości - prezentowania przedmiotów w naturze lub ich ilustracji, o których mowa. Dla rozumienia czynności nazywanych w recytacji należy je z dzieckiem wykonywać.

Oto kilka rodzajów ćwiczeń, które powinny być wprowadzone na każdym spotkaniu z dziećmi.

1. Ćwiczenia inhibicyjno - incytacyjne

Polegają na szybkiej reakcji, najczęściej ruchowej na usłyszany sygnał. Inhibicja i incytacja, czyli hamowanie i pobudzanie mobilizuje uwagę dzieci, ćwiczy pamięć, słuch, spostrzegawczość i zręczność. Uczy natychmiastowego reagowania na polecenia, co jest bardzo ważne w pracy zespołowej.

2. Ćwiczenia metroritmiczne.

Ten rodzaj ćwiczeń rozwija najlepiej poczucie rytmu. W zakres tego typu ćwiczeń wchodzi między innymi rozpoznawanie i odtwarzanie metrum: krokami, taktowaniem, ruchami całego ciała, na instrumentach, gestami oraz wykonywanie w rozmaity sposób krótszych i dłuższych tematów rytmicznych. Przy realizacji rytmów warto stosować różne rekwizyty i instrumenty perkusyjne, które wzbogacają każde zadanie intensyfikując uwagę dzieci i rozwijając ich wyobraźnię.

3. Ćwiczenia polirytmiczne.

Polirytmią nazywamy odtwarzanie co najmniej dwóch rytmów równocześnie. Rytmu mogą być wykonywane przez dwie grupy, dwie lub jedną osobę. Przy wykonaniu rytmów stosuje się różne sposoby: klaskanie, kroki, głos, instrumenty itp. Realizacja dwóch rytmów przez jedno dziecko jest dość trudna, dlatego wykonywane rytmy muszą być bardzo proste. Często nauczyciel rozpoczyna od wykonywania miarowych wartości (nogi idą ćwierćnutami, ręce klaszczą ósemki lub odwrotnie).

Bibliografia:

- E. Kilińska - Ewertowska, Logorytmika, UMCS, Lublin 1980
- B. Podolska, Z muzyką w przedszkolu, WSiP, Warszawa 1979
- J. Stadnicka, Terapia dzieci muzyką, ruchem i mową, WSiP, Warszawa 1998
- A. Dasiewicz - Tobiasz, Umuzykalnienie w przedszkolu, WSiP, Warszawa 1977
- J. Nowak, Piosenka w usprawnianiu wymowy dzieci z trudnościami w uczeniu się, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1993
- A. Walencik-Topiłko, Rytm muzyczny i logorytmika w terapii logopedycznej dotyczącej dyslalii. W: Logopedia jako nauka interdyscyplinarna – teoretyczna i stosowana, (red.) I. Nowakowska-Kempny, Katowice 1998.